

Բ Ի Ի Ր Ա Կ Ն

Լ Ր Ա Պ Ի Ր

ԱՌ ԱՅՅՄ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒՄ ԱՄԷՆ ՀԻՆԳՇԱՐԹԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

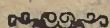
Գաղափարներ ու Պոլիս արեկան 50 Դրոս
 , վեցամսեայ 30
 , եռամսեայ 15
 Օտար երկիրներ 12 Ժրակ

Հ Ա Ս Յ Է

Լ. Պոլիս, Պոսկին գաղափար, Գաղափար խան
 ԹԻԻ 16

ՓՇՈՒՐ ՏՊԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԻ

ՕՇԱԿԱՆ ՈՒԽԴԱԳՆԱՅՈՒԹԵՆԷՍ

Յունիսի 25-ն է. Էջմիածնէն Օշական գեղն ուխդի պիտի երթանք Մեծ մարդու մը—Ս. Մեսրոպայ գերեզմանին, որն ըստեղծած է մեզ համար բիւ ու հրահանգներ, որով այսօր լոյս աշխարհ կը հանենք մեր ներքինը—մեր տեսածն ու զգացածը կ'արտայայտենք:

Յունիսի ջինջ ու պայծա՛ռ առտուներէն մէկն է այսօր: Արշալոյսին՝ դեռ մթնշաղ՝ հրաժեշտ տուինք Էջմիածնի ու ճանապարհուեցանք ուղիղ դէպի հիւսիս՝ դէպի Արաքածոտն սկսեցինք յառաջանալ: Խնուզու մեծ ճանապարհը, որով մենք յառաջ կ'երթանք, եւ որն արդի Հայրապետն առանձնապէս շինել տուած է իր կառքն ազատ երթեւեկութիւն ունենալու Օշական եւ Բիւրական գեղերն երթալու ժամանակ, — վարէն մինչեւ վերը միմիանց ետեւէ կարգով շարուած է ուխդաւորներու երկսեռ կարաւանը, որ ումանք կառքով, ումանք ձիով եւ ումանք ալ՝ հետիոտն ու շատերն ալ նոյնիսկ ուտարոպիկ կը յառաջանան. այս վեր-

ջիններու այսինքն հետիոտներու կարգին մէջն ենք նաեւ մենք ընկերներով, իսկ վերադարձին նախ ստարոպիկներու եւ ապա՝ Ս. Մեսրոպայ օգնութեամբ՝ ձիաւորներու կարգն անցայ եւ առանձնապէս:

Օղբ մե՛ղձ ու զով է: Ամէն ուրեք դաշտին մէջ բնութիւնը կ'սթափուի: Զանազան միջատներ ու թռչուններ, որ գիշերն ամբողջ թաղուած էին խո՛ր քնոյ մէջ, կ'արթնան ու կ'սկսին իրենց վաղորդեան անուշիկ մեղիդիներն արեւու կենսատու լուսոյն: Տե՛ս հուսայ, մարդոտ առուակի մ'եզերքը, ուրկէ զուլաջուրն իր հազարումէկ գալարումներով կը գլորորտըկուի բնական կանանչ-կակաջ գորգերու վրայէն անո՛ւշ-անո՛ւշ կըլկըլուկներով, — թէ ի՛նչպէս անոր երկու կողմերն, որպէս տոփոտ բայց անմեղ սիրահարներ, պարփակեր են զանազան գոյներով վայրի հոտաւէտ ծաղիկներ ու վարդի թփեր, որոնց քնքուշ ցանցերուն մէջ սկսած են սլոճալճալ սոխակներն ու ճնճղուկներն եւ իրենց քնաթաթախ թեւերն յանկարծ թափ տալով՝ յեջ-՛եջ ձայներ մ'արձակել: Տե՛ս հուսայ, ծաղկաւէտ արօտներուն մէջ ու թուփերուն վրայ, ուր վարկեան առ վարկեան կը

ծին ու կը փթթին երփներանգ ծաղիկներ եւ որ, ի շնորհս անսովորական մեղմ գեփիւնին, ամէն ուրեք կը սփռեն իրենց անուշաբոյր հոտերը, — Թէ ի՞նչ հայ հովիւն իր արջառները կ'արծէ, որոնց առաջինի տխուր կամ ուրախ միմունջն ու վերջինի սիրտ-մաշուկ բառաջը, հոգի կը դաւարեն: Եւ վերջապէս, տե՛ս հունայ, բամպակի արտերուն մէջ, Թէ ի՞նչ գեղջիկահին Շիրակի շէ, խոնքը կ'երգէ, որու ճկուն ու աղու ձայնը համապատասխանէ ճիշդ սոխակի դայլայիկի:

Երէջ բլուրէն վաղուց անցած՝ Քասաղ գետի ձախ եզերքը՝ բլուրի մը բարձրաւանդակին վրայ ենք, որու ճիշդ գլխաց գէմն է Օշական գեղը — մեր ուխտադրնացութեան Ս. Վայրը:

Գեղեցիկ է առաւօտն ու սքանչելի է բնութեան տեսարանը: Երեւանեան դաշտըն մեղմ գեփիւնին առջեւ կ'օրօրուն խուլ սօսափուն մ'արձակելով, ու կը ընդայ՝ արշալուսի ոսկեգոյն շողերուն առջեւ կախարդիչ երեւոյթ մը կազմելով: Ահա՛, Գեղարքունեաց լեռներու հորիզոնէն վեր՝ պօռթկաց արեւի հրաշկի քունդն եւ վարկենապէս նորս իր կարմրողոյն ճառագայթներով լեւաւորեց Մասեաց յուերժախած ճրկնափայլ դադաթներն ու Ս. Բաղդաճի քրմապատկ կոտորները, եւ ապա՝ տինթարթի մը մէջ՝ ամբողջ դաշտը:

Եւ չեմ կարող չիլիլ սակայն Համարձման օրը Խարբերդի Ս. Սահարունի ուխտագնացութիւնը, երբ այս տեղ կը տեսնեմ Արարատեան դաշտի արեւծագը. տօնի դաղտփարներու զուգորդութեան որդիներ է: Վասն զի երբ դեռ մանուկ էի, մամիկիս ձեռքէն բռնած՝ հիւ ի հիւ կը բարձրանայինք Պ. Վ. զառիվերը, ուր յանկարծ կը պարզուէր մեր առջեւ նոյն հրաշափառ տեսարանը — արեւծագը, որն իր մոգական երեւոյթով հանդերձ՝ մամիկիս սչնակաւ կախարդող աւանդական զրոյցներով որ «Բալէ լեւաւոր քանէր» վերտառութեամբ կ'սկսէր, — կը կախարդէր զիս, կը գերէր մատաղ սիրտն ու

հոգին եւ կը խըլէր ամէն ինչ՝ որ խմ էր. ու ես լողորովին յափշտակուած կը մընայի, ահա մ'ինքզինքս երկնքի կամ խալալական աշխարհի մը մէջ կարծելով:

Բլուրի մը բարձրաւանդակէն ոլորմունքը ճանապարհով մը վար՝ դէպի ձորը կ'իջնենք, եւ հոյակապ կամուրջէ մ'անցնելով՝ գետի ձախէն աջ ասիւր կ'անցնինք, ուր՝ երկու ջաղացներու մօտ՝ ուռենիներու զովարար հովանիներուն տակ կանգ կ'առնենք հանգչելու կամ մանաւանդ ձորի տեսարանը գիտելու:

Ո՛հ, հրաշալի է այս Ձորի տեսարանն արեւծաղին: Հուսայ մարդերու մէջէն առուններ կը խոխոջեն, հունայ՝ ժայռերէն վար փոքրիկ ջրվէժներ կը ճըճըլան, եւ նորածագ աւելի կարմիր-ծիրանի շողերուն առջեւ իրենց բիւրեղանման լուսներուն ու լեզուակներուն ազամանդէ հազարումէկ գոյներ տալով՝ կը թափին Քասաղ գետին մէջ: Հուսայ աղօրիքներ կը կուժկուժան, հուսայ՝ գետը, ու հունայ՝ ձորն ամբողջ արձագանգք կուտայ ու կը խըլացնէ օդը. հունայ՝ սոխակի դայլայիկը կը լսուի, հունայ՝ վայրի աղաւնու տուփտ «ը-մ-մ-մ-մ-մ-մ», հունայ՝ ոչխարի մայունը, հունայ՝ հովուի «է-է-է», — եւ այս ամէնքը միախառնուելով կը կազմեն կատարեալ համերգ մը եւ կամ եղեմական ներդաշնակութիւն մը, որ կ'ազնուացնեն մարդու սիրտը, կը բարձրացնեն անոր հոգին ու կը տանին զայն դէպի ա՛յլ՝ լողորովին խալալական աշխարհ մ'ուր չի կայ մարդու չոր ու ցամաք «ե-մ-մ» ու «ն-խ-ն-ն» ներ երջանկութիւն կայ եւ ուր, վերջապէս, սէր ու անմեղութիւն կը թագաւորէ:

Թող կուտանք ձորն ու ուղիղ ճանապարհն ու ոլորապտոյտ նեղ շաւիղներով կը բարձրանանք գեղը՝ Ս. Մեղրի եկեղեցու առջեւ, որը գեղի միակ եկեղեցին է: Օշակունը զուտ հայաբնակ գեղ մըն է՝ որ լողկացած է մօտաւորապէս 300 տներէ: Գեղացիներն ընդհանրապէս հոգաբորձներ են՝ էջմիածնի վերաբերեալ հո-

դերը մշակողը Գեղը դարձող չունի(*), որու համար ալ՝ բնակիչներու հարկերը հաս-
տատարեն:

Գեղին մէջ պտոյտ մ'ընելու կ'եկենք. եւ տուածին անգամ, գեղին արեւելեան կողմը, Քասաղ գետի աջ ափի բարձրութեան վրայ, կը հանդիպենք մեծկակ քարէ սիւնի մը, որու ծայրն արագիւններն իրենց բոյնն են հիւսեր: Սիւնը փլուզուած տնակէ մը դուրս ցցուած է: Կը մտնենք տնակին մէջ եւ կ'սկսենք խուզարկուած աշուրներով դիտել տնակի չորս բոլորակները: Տնակը բազմաթիւ միջնա-կանի սենեակէ մը, յատկապէս մէկ մարդաստան բարձրութեամբ գետնի մակերեսէն բացման շրջանէն: Սենեակին ճիւղ կեդրոնացած է գետնի մէջ ամուր հաստատուած է երկու քառակուսի մետր լայնութեամբ եւ երկայնութեամբ ճերմակ որձաքար մը, ուրուն մէջտեղը՝ խոռոչի մը մէջ տնկուած է սոյն քարէ սիւնը, որն ունի մօտաւ ուրաղէս 3-4 քառակուսի մետր լայնութիւն (կլոր) եւ 6-7 մետր երկայնութիւն: Սիւնի վրայ ոչ մէկ արձանագրութիւն չի տեսնուիր, որովհետեւ քարը շատ հինցած ու միանգամայն աւաղաքար լինելուն համար, ամէն կողմերէ տաշուած ու մաշուած է: Սոյն անտէր տնակի դրացիներուն, գեղի տկանաւոր ծերունիներին ու քահանաներին հետաքրքրութեամբ հարցումներ կ'ընենք սիւնի մասին, բայց կցկտուելու ոչ գահացողիչ՝ բոլորովին անորոշ պատասխաններ կ'ստանանք: Վերջապէս, զբոսանք մէկը (ոչ Օշականցի) որն, բոս կարելոյն, պատմական տեղեկութիւններով հաստատեց թէ Օշականցիները սոյն քարէ սիւնը տնկեր են որպէս երախտագրական նշան՝ յանուն Մօրիկ կայսեր, որն Օշականէն—իր ծննդավայրէն անախորժ հանգրամաններու տակ գնաց Բիւ-

զանդիոն եւ այնտեղ նորան յաջողեցաւ մինչեւ իսկ Բիւզանդական կայսրերի դահլը բարձրանալ, որու շնորհիւ, Օշականցիներուն համար անտարակոյս նոր շրջան մ'սկսաւ: Իսկ Օշականցիները՝ ցոյց տալու համար, որ իրենք գիտեն եղեր իրենց մեծ մարդերուն յարգել, — տնկեցին այդ քարէ սիւնը, որ մինչեւ այսօր կայ ու կը մնայ:

Եկեղեցու զանկը զտրիւն: Գնացինք եկեղեցի, եկեղեցու տեղն հին է, բայց չինութիւնը՝ նոր: Նորոգուած է այն՝ Գէորգ Գ. Կաթողիկոսի օրով, որ գեղեցիկ զանկատնով մը, ճաշակաւոր ու կոկիկ շինութիւն մը կը կազմէ: Եկեղեցու առջեւ կայ գեղի ուսումնարանը, որ այժմ գործաւորներու օթեւան եղած է: Իսկ ուսումնարանի ու եկեղեցու միջով կայրը, որ բաւական լայն ու երկայն տարածութեամբ հրապարակ մը կը կազմէ, կը տեսնուին քանի մը գերեզմաններ, ի միջի այլոց, Սուրբի մը գերեզմանը:

Կը պատմեն թէ երբ Ս. Մեսրոպ Էջմիածնայ մէջ վախճաներ է, Վահան Ա. մատուցին գնացեր աղաչեք ու խնդիր է Էջմիածնայ հոգեւոր վարչութիւնէն, որ թոյլ տան իրեն Ս. Մեսրոպայ մարմինն իր բնակած գեղին մէջ ամփոփելու: Եւ երբ սրբոյն մարմինը կը փոխադրեն կղեր—անշուշտ մեծ ու երկսեռ բազմութեամբ—կիսաճամբուն վրայ դադաղը շաղկոպները, որոնց մէջն է եղեր, կ'ըսեն, նա եւ ինքը, Վահան Ա. մատուցին, օղի չափազանց տապէն բոլոր ժողովուրդն ընդհանրապէս եւ դադաղ շաղկոպներն անշուշտ յատկապէս սաստիկ ծարաւած լինելով՝ դադաղը կ'իջեցնեն գետին՝ փոքր ինչ հանգչելու համար, ուրիշ յանկարծ հրաշքով քարը կը պատուի եւ մէջէն կ'սկսի զուլալ ու կաթնահամ ստան ջուր մը պղզկալ, որով ամբողջ յուզարկաւորները կը խմեն ու կը զովանան՝ մարելով իրենց տապը: Սոյն ջրակին այժմ կ'աշխարհէր կ'ըսեն, որը վերադարձի Ժամանակ՝ ցոյց տուաւ ու պատմեց ինձ Ղարաբաղցի բաբեղաշտ երկտասարդին մէկը:

Մտաք եկեղեցին: Պատարագին ներկայ

(*) Ո'չ միայն Օշականի դպրոցը, այլեւ ամբողջ Ռուսահայոց ուսումնարանները, բացի Սեմական դպրանոցներէն (Թիֆլիսի Ներսէսեան Դպրանոցն, Երեւանու Սեմ. դպրոցը, Նոր-Նոթիֆիկեանի Սեմ. Դպրանոցը, Ղարաբաղու, որ է Նուշի բողբի Սեմ. դպրոց) և Մայր անձու ճեմարանէն: Մնացեալ բոլորը փակուած են:

են նաեւ էջմիածնայ միաբաններէն ոմանք ու Գէորգեան ձէմարանի բոլոր սաներն իրենց փոխ-տեսչի — Արթ. Կ. Վարդապետին հետ: Պատարապէս ըստ կարելոյն շուտով վերջացուցին, որովհետեւ օգը չափազանց չափ եւ, մանաւանդ որ եկեղեցու մէջ խռնուած է գեղացիներու երկսեւ հոծ բազմութիւն մը, ուր չունչ քաշէն իսկ անկարելի կը դառնայ:

Ժամերդութիւնը վերջացաւ: Եկեղեցիէն դուրս ելան՝ հողահանգիստ վատարելու, որմէ ետքը աւուր պտուղածի հակիրճ բանախօսութիւններ կ'ընէին:

Հողահանգստի արարողութիւնը վերջացաւ: Ուխտաւորներու երկսեւ բազմութիւնը քաշուեցաւ գնաց գեղի արեւելեան կողմը՝ քառորդ ժամ մը հեռաւորութեան մը վրայ՝ պտղատու պարտէզներու եւ այգիներու կամ՝ լաւ եւս ըսել՝ ծիրանի անտառին մէջ խշճ ընելու: Մենք եւս գնացինք նոյն ծիրանի անտառին մէջ, ուր ճաշ պատրաստուած է յատկապէս Գէորգեան ձէմարանի սաներու համար, որոնց հետ սեղանակից եղան նաեւ էջմիածնէն գալող միաբաններն ու վանքին հիւրերը:

Վերադարձին տեղամ մ'եւս մտանք եւ կեղեցին՝ տնման Վարդապետին գերեզմանը համարելու: Գերեզմանը կը մնայ Մայր տաճարի ետեւի կողմը, բաւական ցածր գետնափոր խցի մը մէջ, ուր դուռը կը բացուի տաճարին ձախ կողմէն, այսինքն եկեղեցու հիւսիսային կողմէն: Սոյն գետնափոր խուցը, ուր կը գտնուի Սրբոյն գերեզմանը, քառակուսի կամարակալ փոքրիկ սենեակ մըն է սալաշատակ, որու արեւելեան կողմը կայ տաճարի նման փոքրիկ մատուռ մը՝ քանի մ'եկեղեցական սպաններով եւ ի միջի այլոց, մագաղաթիոյ ձեռագիր Աւետոյրան մը՝ յատկապէս Սրբոյն գերեզմանին նուիրուած: Մատուռին աջ կողմը՝ խրջին անկիւնը կը տեսնուի Ս. Մեսրոպի շիրմաքարը, որ հողիւ երկու թիւ բարձրութիւն ունի գետնէն: Շիրմաքարին վրայ գրուած է:—

«Յամի տեսուն 441 փետր. 20: Վահան

Ամատունի ամիտփելով աստ յՅական զմարմին սրբոյ վարդապետին մեծին Մեսրոպոյ Թարգմանչին, կառուցեալ է ի վերաբ Դամարանիս յանուն նորին վեկեղեցիս, զոր նորոգեաց յամի 1640 Փիլիպոս Կաթողիկոս եւ ի վերջնումս յամի 1875 նորոգեաց Գէորգ Դ. Կաթողիկոսն արօք ժողովրդեան Հայոց երեւանայ եւ այլ վիճակացն Ռուսաստանի. իսկ ըզտապանս կանգնեաց ի յիշատակ Կ. Պօստեցի Անդրիաս արքեպիսկոպոսն յամին 1882:»

Վերադարձանք, եւ երկու ժամէն հասանք էջմիածին, երբ արդէն ամէն ուրեք երեւանեան դաշտը նորս մթութեան մի մէջ կը լողար:

ԿԱՅԵՌՈՒԿ

էջմիածին,

Ա. Մ. ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ

(ՅՈՒՆԵԱՆԻ ՓՈԽԱՐԷՆ)

(Շար. «ԲԻՐԱԿՆ» 22 թուէն)

Ա. Մ. Գարագաշեան ծնաւ 1820 ին, Պօլսո Պատրիարքի Պատրիարքութեան Ե տարին, Պատմական թուական մը, ուր կը խմբագրուէր «Հրաւէր սիրոյ» ու Հ. Մեսրոպ, Հ. Սերոբէ, Հ. Գրիգոր, Հ. Թովմա, Հ. Թաղէս, Հ. Սահակ ու Հ. Պօլսո Արքայեան վարդապետներն ազգին մեծամտեան թեան եկեղեցու գիրիւղ կը դառնային:

Գարագաշեանի հայրը Գրիգոր՝ Ենկիւրցի գաղթական մըն էր որ իր խնոքագեղ թաւ ընքուններուն համար կոչուեցաւ Գալաթա: Սա արհեստով սափրիչ էր ու ամուսնացաւ Տրապիզոնցի գաղթական ընտանիքի մը Թագու հի աղջկան հետ:

Գրիգոր իր նորածին տղեկը կալաթայի Ս. Դր. Լուսաւորիչ եկեղեցին մկրտել տուաւ. անունը կոչուեցաւ Անտոն:

Անտոն իր նախնական կրթութիւնն ստացաւ սոյն եկեղեցու մօտիկ Վիեննայի Լ'Իսթարեան Միաբանութեան վարժա-

րանին մէջ: Վերակապուցներն Անտոնի ու չիմութիւնը տեսնելով, 1832ին, Հ. Արիստակէս Վ. Ազարեանի վանահայրութեան օրով, Վիեննայի վանքը կը զրկեն՝ ուսմանքը կատարելագործելու եւ կղերականութեան պատրաստուելու համար: Այս թուականին վանքին կղերանոցի ուսուցիչներն էին, իրենց հմուտութեամբ նշանաւոր, Հ. Իգնատիոս ու Հ. Յակոբոս զորոնք Գարագաշեան երախտագիտութեամբ կը յիշէ: Անտոնի դաստիարակներն որոնք յետոյ իր օժակիցներն ալ եղան (1840, Նոյ. 1) էին Հ. Ղ. Յովնանեան, Հ. Ղ. Տէրաէրեան, Հ. Ա. Տէօփլէթեան ու Հ. Հ. Ք. Սպինեան, ամէնքն ալ ի Տէր հանգուցեալ: Անտոն կղերական սքեմը հադնելով՝ կոչուեցաւ Հ. Մատաթիա:

Հ. Մատաթիա, 1840-48, վանքին մէջ իր ամատկարար ու դպրանոցին մէջ իր ճարտասանութեան ուսուցիչ կը պաշտօնավարէ: Իր ճարտասանութեան դասընթացքը վերջէն տարաբնուեցաւ: Տարօրինակ բան. կակող Գարագաշեանն որ ոչ թէ հրապարակը, ամբոխին տալէ, այլ եւ սոսկ մէկու մը ներկայութեան, խոսքերը փոյց չի կրնար բերել, ճարտասանութեան ուսուցիչ է:

Այս շրջանին Մի սրանութիւնն իր վերջնական կազմակերպութիւնը գտած էր. Հ. Արիստակէս Ազարեան Արքահօր անձանձիր քաջատաղութիւնը պատկառած էր: Հոյ՛մ մ'երկրատարգ ուժեր, վարդապետներ, նախնեաց ու օտար Մատենագրութեան ներհմուտցած, ընտրական հոգիով մեծցած, լեզուի խնդիրը ձեռք կ'առնեն: Հայ գրականութեան այն տանուան միակ ներկայացուցիչները, Վեներաբիլները, իրր գրարար, իրր Հայերէն, իրր հնաւանդ լեզու կը նկատուին այն ամէն բան որ հայերէն գրուած էր, առանց ժամանակի հնութեան կամ նորութեան ու առանց անձի խորութեան: Ս. Մեարոսի լեզուն ու Պլուգիեր կամ Մազիստրոսիքը հաւատար կը նկատուին: Սակայն Վիեննական միութեան դպրոցը, նախ Հ. Յովսէփ Գաթրճեան ու Հ. Մատաթիա, ու ետքը Հ. Սպինեան, Հ. Այոբեան,

Հ. Ճամճեան, Հ. Զադրեան ու Հ. Էմինեան, Նորուեալ Հայերէնն, այժմեան Գրական լեզուի նախնական ձեւը, զարգացնելու եւ յառաջացնելու ջանքեր չխնայելով հանդերձ, կը զանազանէին հարազատ հայերէնը յետին դարերու հայերէնէն ու միայն դասական լեզու կը նկատուին Ս. Մեարոսեանը, «Ոսկեգորունը», ասով ալ բնորոշուելով Վենետիկցիներէն: Տասն չորս դարէ ետք, իրր նախափորձ զուտ Ս. Մեարոսեան լեզուով գրելու, եթէ չեմ սխալիր, Հ. Գաթրճեան ու Հ. Մատաթիա հրատարակցին Բոսուէի «Discours sur l'histoire Universele»-ի հայերէն թարգմանութիւնը, 1841:

Իւրաքանչիւ, հանրազուտ, ժողովրդին մէջ ուսման ու գիտութեան եռանդն արծարծելու նպատակաւ, 1843, Յանուար 25ին, կը հիմնուի հրատարակչական ընկերութիւն մ'որ հետզհետէ կը տարաբնութեան հաշուով հրատարակուեցաւ Վեր. Հ. Տաշեանի «Արքաւան պատարագամատոյցը Հայոց» բազմավաստակ գործը Սոյն ընկերութեան հիմնադիրներն, առաջին անգամներն էին Հ. Մատաթիա ու իր օժակիցները,

Միւսրանութիւնը կը փափաքի որ երկտասարգ վարդապետներն Արտաքին գիտութեանց մասնաւորապէս Բնական պատմութեան ու Բնական գիտութեանց մէջ ա՛լ աւելի զարդանան: Աստի 1843, Մարտ 14ին, Հ. Մատաթեան ու Հ. Բաւնարատ Հանրմեանը Վիեննայի Համալսարանը կը զրկին Բնական պատմութեան դասընթացքին հեռեւելու, ինչպէս որ, քանի մ'ամիս ետքը, Հոկտ. 3ին, Հ. Երուանդ Գոյաւեանն ու Հ. Ղ. Տէրաէրեանն ալ Բնական գիտութեանց:

Հ. Մատաթիա, 1848, յունիս 7 ին Զմիւռնիա կը զրկուի վանական դպրոցը պաշտօնավարելու, հետը տանելով իր Ոսկեան աղբարն (եղբայր Զաքարիա անուանով) ու Աստուածատուր Զուռը (յետոյ Ասպետ Զուռը):

1849, Յուլիս 17, Արքահօրմէն արագ-

նութիւնն կ'ստանայ Պոլիս վերադառնալու իր ընտանիքը տեսնելու, խորատանալով նոյն տարուան Սեպտեմբերի սկիզբներն իր պաշտօնին գլուխը գտնուիլ։ Բայց Հ. Մատթիթիա մէյ մ'որ Պոլիս ստը կուտայ, չուզեց Զմիւռնիոյ մէջ պաշտօնավարել։ Միաբանութեան Մէքթէպ-զագաղի վանատան մէջ քիչ մ'ատեն մնալու արտօնուեցաւ։ Քիչ մ'ատեն մնալը վերջէն անպայման ժամանակի փոխուեցաւ չգիտենք թէ ինչո՞ւ։ Իզմիրի պաշտօնին ղերկուեցաւ, 1850, Հոկտ. 25 ին, երկուսարդ, խանդավառ, Միաբանութեան կարգ ու կանոնի հնազանդ, պարտաճանաչ վարդապետ մը, Հ. Արսէն Վ. Այտընեան, Միաբանութեան արդի գերաւհոջակ Գեր. Աբրահայրը։

Վիեննա գտնուած ատեն, Հ. Մատթիթիայի հայրը մեռած էր. իր Պոլիս դառնալէն քիչ մ'ետքը մայրն ալ իր ծնողքը կողմնցընելով՝ անչափահաս քուրերուն ու աղբարներուն հոգը իր վրայ մնաց. ասոր համար է որ, ինչպէս կ'ըսէ ինք, Գարագաշան, ընդդիմացաւ Աբրահայր ու Պոլիսէն չհեռացաւ։

Հայրը Գրիգոր Անտոնէն զոտ, ունեցած էր 4 մանչ ու 3 աղջիկ։ — Կոմիտաս (մեռած), Յարութիւն, Սոֆի, Ստեփան, Օգոստինոս (մեռած), Կատարինէ ու Թերէզինա։ Օգոստինոսը, եղբայր Գրիգորիս անունով, Վեր. Հ. Ե. Վ. Գաթիթանեանի դասընկերը, որ 1844ին վանք գացեր էր, 1849, Յուլիս 6ին, դժբախդութեան մը զոհ դնաց, Գանուրի մէջ խղդուեցաւ։

1840—1856, Հ. Մատթիթիա, սկիզբները բոլորովին բայց վերջը կէս մը իբր անդամ Միաբանութեան կը ծառայէ։ 1856 ին, միաքը կը պղտորի, կղերականութիւնը վրայէն կը թողնուէ, իր համազման համաձայն չգտնելով, զոյն։ Ասոր շարժառիթը զոր մեր խնդրանքով գրած է, բաւ առ բաւ յառաջ կը բերենք։

Որ մը մեր փիլիսոփայութեան դատարանն (անունը չեմ յիշեր) բաւական երկար խօսեցաւ Հոգեկանութեան ու Նիւթականութեան վրայ, հարկաւ մեծ գու-

վեստիւ զառաջնոյն, և անհնարին պարտաւորեց զվերջնոյն, իբրեւ մարար և հագեցորոյս դրութիւն։ Զինի դասին վէճեղաւ մեր մէջ յիշեալ երկու դրութեանց վրայ, մանաւանդ որ մեր պատուելի դատարան, դիտմամբ թէ յանդէտ չեմ գիտեր, չմոռցաւ ըսել յառաջ թէ հիմայ (իբր 58 տարի յառաջ) մեր գերմանացի գիտնոց մէջ շատ յառաջ կ'երթայ Նիւթականութիւնը։ Արի՜ անգամ նոյն պատուելի դատարանն խօսելով դարձեալ Փիլիսոփայութեան վրայ՝ ըսաւ թէ Փիլիսոփայութեան նիւթը պարտի լինել ստոյգն և դրական, ոչ թէ վերացեալ երեւակայական։ Եթէ այդպէս է, ըսի մեր պատուելի դատարանին, ի՞նչ ստոյգ և դրական ազացոյց կոյ ի նպաստ Հոգեկանութեան պորմէ այնպէս գովութեամբ խօսեցաւ մեր անցեալ դասերուն մէջ։ Տրուած պատասխանը թէ և լռեցող զիս, բայց չգոհացող, որպէս պարտ էր

Բաւական ժամանակ ետքը հանդիպեցայ գերմաներէն համառօտ դրուածոց մը ուր հեղինակը կը գրէր «ամէն մարմին եւ մեք իսկ, Բնական զօրութեանց գործ ենք»։ Ընկերներէս Հ. Յ. Գաթըր՝ ճանն, արդարեւ առաջին կարգի աստուածաբան, փիլիսոփայ և գրագէտ չհոճեցաւ այս վարդապետութեան։ Գերմանացի բարեկամ մը տեսնելով իմ հետաքրքրութիւնս այս նիւթերուն վրայ, ըսաւ թէ գերմանացի նոր գիտուններու գրուածները կարգալու եմ և տուաւ զանուանա գիտնոց օմանց, որոց մին էր Լուավիկ Բիսինէր։ Աբրահայրը, չեմ գիտեր ինչպէս, իմանալով թէ ես արդի գերմանացի գիտնոց, յանուանէ Բիսինէրի գրուածները կարգալու զհետ եմ, և չգիտնալով թէ ով էր Պիլանէր, որոյ ոչ թէ՛ գրուածներն, այլ անունն անգամ չէր գիտեր, կը հարցընէ գերմանացի եկեղեցականի մը, և կ'առնու աղատասխան թէ այն մարդը օստիակի անհաւատ է, և գրուածները փրատակար են քան զՎոլթէրին։ Աբրահայրը խրատ առաւ մեզ սպոռնալեօք և անհնարին պարտաւորեց գերմանական փիլիսոփայութեան դէմ

որպէս ամենեւին տեղեակ չէր, ըսելով թէ չունենալով Բոսուէի ու Ֆէնէլոնի սքանչելի մատենաներն, ինչ պէտք կար անաստուած գերմանացիներու գրուած-ներուն և մանաւանդ թուեցաւ թէ կը ցաւէր որ թոյլ տուած էր մեզ ուսանիլ գերմաներէն լեզուն, ո՞չ ապաքէն բա-ւական էին խաղացի և գողիացի բարե-սլաշտ հեղինակներ, յորոց միայն կրնանք սորվիլ ոչ միայն գիտութիւն այլ և ճշ-մարիտ բարոյական: Ո՞րչափ հակառակ գտայ Արքահօրը սլաւաւանաց, երբ Կ. Պոլիս գալով պատեհութիւն ունեցայ բե-րել տալ զայն պարսաւելոյն, չըսեմ յա-նիրաւի զրպարտելոյն Բիւիսէրի գրուած-ները:»

Իր Բիւսէրական գողախարին ու կը-ղերսկանութեան ձգելոյն համար վախ-նալով որ Հռոմի Sant' Oficioի առջեւ կրնայ դատուիլ ու դատապարտուիլ, կը գիտէ Բայրը-Հուսուգի Ամերիկացի բողո-քականներուն ևւ տանց պաշտպանութիւ-նը կը խնդրէ, որովհետեւ իրեն ըսած էին որ Աւետարականն՝ ըստ Ազգապետ Ստե-փան էֆէնտի կրնայ պէտք եղած պաշտ-պանութիւնն ընել ու ազդեցութիւն բա-նեցընել: Իր յուսացածը գտաւ: Թէեւ Յակոբոս Պատրիարք ու Աթիեան Յովհ. վարդապետ ուղեր ՚ն Գարագաշեան Հայ-եկեղեցու անդամ արձանագրել, բայց ինք չէ ուզած: Հիմայ անուանապէս Հոյ Հոռ-մէական հասարակութեան կը պատկանի:

Գ. ԽԱՅԱՆՍ

(Շարունակելի)

ԲԵՐԱՎԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐԱՇԻ ԳԱԽԱՌԱՐԱՐԱՌԻՆ

[Շար. Բիւրակցի 25 բուհէ]

Այս (Բ) Լծորդութիւնն երկու ստորա-բաժանմանք ունի:

Ա. Ստորաբաժանմանքի բոյերն են:

Կը նստամ, կը նստիմ, կտր. նստայ, մէռնամ, կը մեռնիմ, մէռայ, խշխշամ,

կը ցաւիմ, խշխշոյ. պանամ, կը բանիմ, կը գործեմ, պանըցոյ. ծիծաղամ, կը ծի-ծաղիմ, ծըծաղըցոյ. միւրէղամ, կը մարիմ, միրեղըցոյ, ծեծուամ, կը ծեծուիմ, ծիծ-ուըցոյ. փէխուամ, կը փոխուիմ, փէխ-ուըցոյ, խուստովանամ, խուստովանը-ցոյ. կը կուամ, կը կուիմ, կըուըցոյ, կը թքնամ, կը թքնիմ, թքոյ. կը ցաւամ, կը ցաւիմ, ցաւըցոյ, կ'ըննամ, կ'իյնամ, ընկայ, կը կաննամ, կը կայնիմ, կաննըցոյ, կը ճըննամ, կը ճըլիմ—ձագ բերել, ճը-նըցոյ, կը վաջուիմ, վըլաջուըցոյ, կը ծալըվուամ, ծալալալուիկ նստիլ, ծալը-վըցոյ, կի հեծնամ, կը հեծնիմ, հիծոյ, կը ճարտրուամ, կը զարդարուիմ, ճարտրուը-ցոյ. կը խղղուամ, կը խղղուիմ, խղղուը-ցոյ, կ'ուռուգուամ, կը սեղմուիմ, ուռու-գուըցոյ, կի միշամ, կը մաշիմ, միշըցոյ, կը խուսամ, կը խօսիմ, խուսուըցոյ, կը կըկ-լամ, երկու ոտքի վրայ նստիլ, կըկըցոյ, կ'անցնամ, անցնիլ, մարիլ, անցոյ:

Բ. Ստորաբաժանմանքի բայերու կա-տարեալն —յ կը վերջաւորի, ինչպէս կը տանամ, կտր. տարայ, տնարար, տարով, տարանք, տարանք, տարէք, տարան: Հրմ. տարո՛ւ, մը տանէ՛ք, տարէ՛ք, մը տանէք, դնամ, կը դնիմ, կտր. դրայ:

Գ. ԼՇՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Սանմ. եզ. ներկ.

Եզակի	Յագնակի
Կը կարդում	Կը կարդոնք
Կը կարդոս	Կը կարդէք
Կը կարդո	Կը կարդոն
Անկատար	
Կը կարդի	Կը կարդինք, դանք
Կը կարդիր	Կը կարդիք, դաք
Կը կարդէր	Կը կարդին, դան
Կատարեալ	
Կարդացոյ	Կարդացանք
Կարդացար	Կարդացէք
Կարդաց	Կարդացան
Ապուսիկ ներկայ	
Կիղիմ կարդոյ	Կիղինք կարդոյ
Կիղիս »	Կիղէք »
Կիղէ »	Կիղին »

Ապառնի անցեալ

Պիտէ կարդում Պիտէ կարդոնք
 Պիտէ կարդոս Պիտէ կարդէք
 Պիտէ կարդոյ Պիտէ կարդոն

Հրամայական

Կարդո՛ւ, մը՛ կարդոյ,
 Կարդացէ՛ք, մը՛ կարդէք,

Ստորադասական

Կարդում Կարդոնք
 Կարդոս Կարդէք
 Կարդոյ Կարդոն

Անհրեւոյթ

Կարդիլ

Անց. քնդ.

Կարդոծ

Ապառնի քնդ.

Կարդըլոյ

Այս լծորդութեան տակ կ'երթան.

Պանում, բանալ, կտր. պացայ, դուղ-
 դուղամ, դողդողալ, դուղդուղացայ,
 ծգտում, ցատկել, ծգտացայ, քնանում,
 քնանամ, քնացայ, վլանում, լուանամ,
 լուանամ, վլացայ, խնդում, խնդալ, խըն-
 դացայ, տաքնում, տաքնալ, տաքցայ,
 կ'ամչնում, կ'ամչնամ, ամչցայ, թրվրում,
 աղաչեմ, թրվրցայ, փռնքսում, փռնքտամ,
 փռնքտացայ:

Այս լծորդութեան տակ գացող բայե-
 րէն ոմանց կատարեալը շոյ կը վերջա-
 նայ, ինչպէս

Կուզնում, գողնալ, կուղցոյ, կընում, կըլ-
 լել, կըցոյ, սաղնում, սաղնամ, սաղցոյ,
 խուլնում, խուլ ըլլալ, խուլցոյ, մինծնում,
 մեծնամ, մինծցոյ, պտիկնում, պզտիկնալ,
 պտիկցոյ, կուռնում, կուրնալ, կուռցոյ,
 հազում, կը հազամ, հազըցոյ, թնտամ, կը
 թնդամ, թնտացոյ, կ'իրարում, կ'երերիմ,
 իրարըցոյ, պարկանում, բարկանամ, պար-
 կացոյ, կ'ըլընամ, կ'աւելնամ, ըլըցոյ,
 կի վիրնամ, կը վերնամ, վիրցոյ, պար-
 ծընում, կը պարծենամ, սարծացոյ, նէ-
 դանամ, նեղանալ, նէղացոյ, մուռում,
 մուրալ, մուռացոյ, կիշտանում, կշտանամ,
 կշտացոյ:

Ո՛հ լծորդութեան կերպը անկանոն բայե-
 րն են, ըրթում—երթամ, կտր. կացա,
 Հրամ. կնո՛ւ ու իղում—գամ, կտր. իկի,
 Հրամ. իկո՛ւ:

(Շար.)

3. Մ. ՎԱՐՃԱՊԵՏԵԱՆ

ՀԱՆԵՆԱԽԵՆԵՐ

ՀԱՆԱԶԱՆ ԴԱՆԱՌՆԵՐՈՒ ԲԱՐՈՒԱՌՈՎ

—○○○○—

(Շար «Բարակն»ի 27 բուհն)

25. Հարս մը ունիմ, որ եկող գացողին
 ձեռքը կը պագնէ:

(Դրան շփոթ)

26. Հոս կու ցանեմ, ուրիշ տեղ կու բուս-
 նի:

(Նամ)

27. Հոր մը ունեմ, կէսը կէործած կէսը
 կէործելի:

(Ձեռ)

28. Ձեռքըս սլատուհանը խոթեցի,
 Բառսուն չիֆթ գոմէշ հանեցի:

(Ձեռնակ)

29. Ճերմակ դաշտիկ, սեւ սեւ հընտիկ,
 Ձեռքով ցանէ, լեզուով հընձէ:

Կամ

Ճորմակ լեռներ, սեւ սեւ էծեր,
 Տէկմէ չօպան չեն կրեւ ածէր:

Կամ

Սիպտակ արտ մը ունիմ,
 Ձեռնովս կու ցանեմ
 Բերնովս կու քողեմ:

(Թռչնի ու էն)

30. Մաղ մը վէգ ունիմ,
 Մէջը էնէկ մը ունիմ:

(Ստիպի ու լսի)

31. Մայրը չխարհ չեկած,
 Որդին երգէր է ելած:

(Մայր)

32. Մարմինը փայտ է, հոգի չունի. խոտ
 կ'ուտէ:

(Միտք)

33. Մեծ գատ մը կայ գատոց է,

Թագն ի գլուխ սըղաց է,
Դիչերուան մեռել յարոյց է:

(Աւեր)

34. Մեղուի չաք գլուխը,
Տունը իւր ղիակը:

Կա՛մ

Օձը ի մէջ ծովուն,
Դըլուխը պըսպըղուն:

Կա՛մ

Ես դօլ մը ունիմ,
Դօլին մէջ օձ մը կայ,
Օձի բերան օսկի կայ:

Կա՛մ (Թարեհեհ)

Կամէրիա, կամէրիա իշինտէ,
Կամէրիա իշինտէ գօլ,
Դօլ իշինտէ պալըդ,
Պալըղըն աղըղնտա մէրձան:

(Ճիւղի ու պարտի)

35. Մէկ կացինով լեռը կ'ելլեմ,
Մի անգամ զանուկուս,
Հաղարաւոր ծառ վար կ'անեմ,

Կա՛մ

Հայ վերելիկ վերելիկ,
Եւ նա էծերը վար առաւ:

Կա՛մ

Սարէն կուգայ սըլվըլալով,
Ոսկի պէխեր պըլըլըլալով:

(Աւեր)

36. Մըթիկ տուն, դըմբուրիկ քուն:

(Գիւրգան)

37. Մինի մինի, պուլուղ չի:

(Ուր)

38. Շունչ առնէ, հոգի չունէ,
Փոր ունէ, աղիք չունէ:

(Բերեհ)

39. Պիճի պիճի մարդիկ եկան,
Սեկէ սեկէ վարտիք հազան:

(Շաբան)

40. Պըլուգիկ պըտղիկ, մէջը անուշիկ:

Կա՛մ

Ոսկի կըծուծիկ, միջուկն անուշիկ:

(Կաղնի—Ֆարսի)

41. Սեւ էջը չուրցի, աջիկները խըն-
դացուցի:

(Խաչի—Մառ)

42. Սեւ սատանէն, կախուկ պատանէն:

Կա՛մ (Թարեհեհ)

Խախու արդընդա իսկի պեղի:

(Ձիւկ—Ժ)

43. Սեւ սըլայ, սիպտակ սըլայ,
Խաթունն անոր մէջ կը ճըլվըլայ:

Կա՛մ

Շէրկիթ մը մածուն ունիմ,
Կէսը սեւ կէսը ճորմակ:

(Աւեր)

44. Սիպտակ ախոռ դուռ չունի, վրան
արծաթ մէջն ոսկի, եթէ փըլի նո-
րոգուի:

Կա՛մ

Տուն մը կայ՝ տուն մըն ալ անոր մէջ,
Դեղին Դաւիթը նստած էր մէջ:

(Հալի)

45. Տախտակ մը ունիմ, տարին տա-
ռեկու ամիս ջուրի մէջն է, թէ՛
թըրթի թէ՛ չթըրթի:

Կա՛մ

Տարին տասուերկու ամիս ջուրին
մէջն է, ոչ կը հստի ոչ կը փտի:

Կա՛մ

Ի՞նչ է այն ուր լաւ կու պահուի ամ-
մա, միշտ թաց կու մնայ:

(Լեւո)

46. Փետուրով կու ցանեն,

Աչքով կու քաղեն,

Մըտքով կա կուտեն,

Ու ունով կու մարսեն:

(Ուսման)

47. Փըտած փայտը փորեցի,

Ապանը մէջը թաղեցի:

(Պարեհ ու սուր)

48. Բար քարին վրայ քար չէ,

Լեւ ու սար կ'արածի դուար չէ,

Հաւկիթ կ'ածէ հաւ ալ չէ:

(Կրեհ)

S. Վ. ՊԱՆԵՍԵ

Մ Ա Ն Ր Ա Վ Է Պ

ՄՈՒՑԸ ԾԱՅՏԵՆ ԷԼԱԻ ԾԱՑԸ ՄՏԱԻ

Պառաւ մը երկու հասած աղջիկ ունէր, երկուքն ալ թաթ (==թոթով) մայրենին սլատուիրած է որ ձայն չհանեն, երբ հիւր գայ: Իր տղուն աղջիկ փնտռող ուրիշ կին մը, իրենց տունը կուգայ, աղջիկներուն արտաքին տեսքէն խալուած: Պառաւը տունը չէ. հարցումներ կ'ուղղէ աղջիկներուն: « Զայն չկայ: Այդ միջոցին մուկ մը ծակին մէջ կ'երեւայ ու կը կորսուի: Տեսնող աղջիկը դուք ելած մուտը, մուտը, ծառէն էլաւ, ծառը մտաւ » կ'ըսէ: Միւսն որ մօր պատուէրն յարգել կ'ուզէր, կը յանդիմանէ զայն « զաւորէք, (գասաւ էիք), մամս ցըսաց օր ձան ցիտոնք, ինցուս պէտք, օնջ (ո՛չ) ձան տուտամ, օնջ ձուն տուտամ կլար կլոր. ծայրս տը մանկի »: Աղջիկ տեսի եկող կինը լեզուին կապ կը դնէ ու կը մեկնի:

Ա Ռ Ա Կ

ԱՂՈՒԷՍԸ, ԳԱՅԼՆ ՈՒ ԶՈՐԻՆ

Երեքն աղբար եղած կը պատէին և ինչ որ գտնէին միասին կը ձաշակէին: Շաբաթ մ'ամբողջ որս չէին ըրած. քաղցն ա'լ տանջանք մ'եղած էր իրենց: Որհուրդի կը նստին ճար մը գտնելու:

Աղուէսը. — Ընկերներ, ահա անոթի կը մանկինք, փոխանակ երեքնիս ալ մեռնելու, լաւ է որ մեր մէջէն մէկը միւսներուն կեր ըլլայ:

Գայլ. — Գէշ խորհուրդ չէ, պատասխանեց աղուէսին՝ գաղտնի ակնարկով ջորին ցուցնելով:

Ջորին. — Ես ալ համամիտ եմ, բայց ի՞նչպէս որոշելու է:

Գ. — Աղուէս աղբար, դուն խեղացի ես, որոշէ:

Ա. — Մեր մէջ ո՛վ որ տարեքով փախէ, մեզի կերակուր ըլլայ, կ'ուզէք:

Ջ. ու Գ. — Շատ լաւ, կ'ընդունինք:

Բ. — Աղուէս աղբար, քսէ՛, դու քանի տարեկան ես:

Ա. — Ո՛չ, նախ դու պէտք է ըսես:

Գ. — Ես ծնած եմ ճիշտ, որքան տոնէն, երբ երկինքը նոր կը ծածկէին:

— Աղուէսն սկսաւ լալ:

Գ. — Լալու ի՞նչ կայ, քսէ՛ նայինք դո՛ւ քանի տարեկան ես:

Ա. — Երկինքը ծածկած տոնէն թուս մեռած էր, միտքս ինկաւ լացի:

Գ. — Է՛, ջո՛րի աղբար, տն իզմէ մեծ է, դո՛ւ քանի տարեկան ես:

Ջ. — Միտքս չէ. բայց ծննդեանս թուականը սոքիս տակ գրուած է:

Ա. — Ես կարդալ չեմ գիտեր, դա՛յլ աղբար, նայի՛ր կրնաս կարդալ:

Ջորին ոտքը վերուցած էր, գայլը կը մօտենայ եւ փառաւոր ագացի մը կուտէ գլխուն ու ցրելս ցրելս կ'ըլլայ: Ջորին ու աղուէսը կը կշտանան:

Հ Ե Ք Ե Ա Թ

ՀԱՋՋՈՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՆԵՐԷՆ ԼԵՋՈՒՈՎ

Ուսխթըմ ըգէր մարդըմ ուոր գէց ուր հոգին կը սիրէր զուր. գնիկ. ուսչ պարէգէն թէրլով մէ կը գորցու զինք: Տարտով խորկած դուշմին կ'եղնէր զուր գտնելու ջար, ու բաշին թողնէր զուր երկիր. ընկաւ քաղքէ քաղք, օլրտաւ ուր գնկայ յետեւ: Շատ ջամբայ քողեցուց թաշկած ու քրտնքով թրջուկ քաղաքըմ գոնըսեց, էն գիշիւր գեղըմ քնաւ ու լուս մութ աղկեցու գուռ գաննաւ ուոր ըրան փարսէ: Բարի մարդըմ հեցաւ ուր խեղճութին, մեղքունք էկաւ ուրբէն ու զինքի գարաւ ուր տուն: Փարսըք մարդ եր փոտ խրակին կը սըհաթնէր, նժքըւայ հիցաւ դուայ մէջ գնիկըմ ուոր շիտտակ ուրբէն կը մեզէր. ա' ձիւրաց ուր գեխէն ու փաթեաւ գնկայ վզին ու շատ դուր գուրացին, իլացին: Բարի մարդն եր հիցաւ գէտ անշըգ բան, չիլրաւ գաննաւ, պէլի գուգէր էտ սլըմտանու սէրին բուշին հինէր: Բաշին հարցուց « դո՛ւ լա՞վ, էն ի՞նչ դավա է »: փարսըք մարդ իլալով

պատմեց «էտ զնիկ իմուն է, թէրգովմ-
գորուկ էր, էլիրմ ուր վրէն օլրաւմ ու
հա՛ օտան գտայ զինք»։ Էտ բարի մարդ
զգնիկ լը աղկեցու դուռ դեսեր ուր դուն
բերեր էր բղկու։ Եփ իմցաւ, զուր հո-
գին շատ ուրըխցաւ ու ղէրիկ գնի հա-
տիայով ջամբեց ուրաց էրկիր։

ՔԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՌԱՌԵԱՌ

Ժամանակաւ մարդ մը կար սր իր հո-
գուն պէս կը սիրէր իր կինը, զժբախ-
դաբար կը կորսնցընէ զայն։ Վշտալից կը
մտածէր զայն գտնելուն ճարը, ու յետոյ
թողուց իր երկիրն՝ ընկաւ քաղքէ քաղաք,
պտտեցաւ իր կնկան ետեւ։ Շատ ճամ-
բայ քաղէին յոգնած ու քրտինքով թր-
ջուած քաղաք մը իջեւանեցաւ. այն գի-
շեր տեղ մը քնացաւ ու արշալուսին գը-
նաց եկեղեցու դուռը կանգնեցաւ որ
մուրայ։ Բարի մարդ մը տեսաւ իր խեղ-
ճութիւնը, մեղքեցաւ վրտն ու ղինք տա-
րաւ իր տունը։ Մուրացկանն երբ կրակին
մօտ կը հանգստանար, յանկարծ տեսաւ
դրան մէջ կին մը՝ որ ուղղակի իրեն կը
նայէր, իսկոյն ցատկեց իր տեղէն ու
փաթթուեցաւ կնկան վիզն ու շատ սիր-
ուըտեցան, լացին։ Բարերարն երբ տե-
սաւ այս դարմանալի բանը, չուարեցաւ
մնաց, բայց կ'ուզէր այդ տնրախոյններու
սիրուն վերջը տեսնել։ Վերջը հարցուց
«ծօ՛ տղայ, այդ ի՞նչ բան է»։ Մուրաց-
կանը լալով պատմեց «այս կինն իմն է,
կէս մը կորած էր, ելեր եմ փնտռելու ու
տհա՛ հոս գտայ զինք»։ Այս բարի մար-
դը կինն ալ եկեղեցու դուռը տեսեր ու
բերեր էր պահելու։ Երբ իրօղութիւնն
իմացաւ, շատ ուրախացաւ իր հոգին եւ
էրկին ու կին շատ նուէրներով ճամբեց
իրենց երկիրը։

Նվերկերտ

Ա. ԵՕԲՍԻԻՉԵԱՆ

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

A. Meillet. Recherches sur la syn-
taxe comparée de l'Arménien (Extrait
des Memoires de la Société de Lin-
guistique de Paris. tome X.). Impri-
merie Nationale. Juillet 1898, էջ 42.

Ֆրանսացի հայագէտ երկրասարդ Պը-
րոֆ. Ա. Մէյլէի այն հետազոտութիւնն
որու մասին «անձկանօք» կ'սպասէինք, ու-
շաղրութեան արժանի է թէ՛ լեզուագէտ-
րանասէր եւ թէ՛ հայերէն լեզուի օրէն-
քին թափանցել փափաքող ազգայիններու
եւ կ'արժէ որ ամէն պզտիկ կամ մեծ
մատենադարաններու մէջ փայլի։

Պրոֆ. Մէյլէ մանրամասնօրէն հետա-
զոտած է 1. «Դիմորոջ յօդերը» (=Ս. Դ.
Ն.) հին լեզուի «Յուցականները» «տե-
ղական Մակրայները», «մի» «ոք» եւայլն
համեմատուած ցեղակից լեզուներու
հետ ու իրր կոչում յառաջ բերուած օրի-
նակները շատ ճոխ են, ու սա եզրակա-
ցութեան յանգած է. «... ինծի կ'երե-
ւայ որ ոչ մէկ հնդ-եւրոպական լեզու
(ոճի յատկութեան կողմէ) կը գերազանցէ
կամ կը հաւասարի հայերէնին...»

2. Հայագէտը ստուգաբանած է, Հայե-
րէն լեզուի Ձայնախօսութեան ու Ձեւա-
խօսութեան օրէնքին համաձայն, ցարդ
անծանօթ մնացած փոխառեալ ինչ ինչ
մասնիկներ ու բառեր. — ին+ եւ +,
գառն, գառ-ին+ հիմն, հիմ-աւ+; ին ու
«յն» տառը-ն, իսկ-ն, եւն։

Հայագետիս գործին կարեւորութիւնն
ինքնին պիտի յայտնուի երբ մէկ երկու
շարաթէն ապարանական նոր կարգադ-
րութեամբ մը, յարմար տառեր հայթայ-
թելով ու թոյլտուութեամբ մեր բարեկամ
Ուսուցչապետին, իր գործը հայերէնի
թարգմանած ծանօթութեամբ ու ղիտո-
ղութեամբ, հետզհետէ հրատարակենք
«Բիւրակն»ի մէջ։

Խմբագրութեանս ղրկուած է նաեւ Ա.
Պ. Վարժապետեան «Ուսումն» Քրիստո-
նէական, Հայ. Ս. Եկեղեցւոյ վարդա-
պետութեան համեմատ», Տարբ. Շրջան,

Տպագր. Մամուրեան, 1898, էջ 64, գին 2 դր: Գիրքը ձօնուած է Տ. Թորոս քչ. Իսահակեանի որ հեղինակին աստուածաբանութեան ուսուցիչն եղած է:

Յառաջաբանին մէջ, երկասիրողը կը յայտնէ թէ դասագրքին մէջ կրօնական բարձր ու նուրբ խնդիրներ յուզելէ, խորութիւն բացատրութիւններ գործածելէ ըզգուշացած է, արդարեւ այնպէս ալ է: Կրօնագիտութեան ու Բարոյագիտութեան դասեր աւանդելու մեր ծրագիրն ու մեթոտը տարբեր են. հարկ չէ պարզել հոս, քանի որ դեռ մտքերը պատրաստուած չեն: Ա. Պ. Վարժապետեանի «Ուսումն Բրիտանիականը» հին ըմբռնման համաձայն լաւ դասագիրք մըն է ու իր ծրագրածին հաւաքարիմ մնացած՝ դրօշին սկիզբէն մինչեւ վերջը: Սակայն «Հայոց եկեղեցին» խորագրի տակ յայտնուած բացատրութիւններն ոչ-գոհացուցիչ, ու եթէ արդարեւ բարձր մշակութիւն ստացած անձ մըն է հեղինակը, զոր մօտէն ճանչնալու պատեհութիւնը ունեցած չենք, ցաւալի է իր նախապաշարուած գաղափարը: Մանկավարժական տեսակէտով ալ եթէ դիտենք խնդիրը, դարձեալ ցաւալի է, որովհետեւ պղախկուց տղուն մէջ արթնցընելու է ողջամիտ սկզբունքներ:

Կրօնքի ուսուցման բնաշրջութիւն ու պատմական ճշմարտութեան ճառագայթացումը Բարձր հեղինակութեանց թողլով Ա. Պ. Վարժապետեանի դասագիրքը ներկայ դասագրքերու առաւելութիւններն ու թերութիւններն ունի:

Դ. Խ.

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(ԻԶՄԻՑ, ՕՎԱՃԵԳՈՒ ՄԷՋ)

(Շար. «ԲԻՐԱՅՆ»-ի 25 թուէն)

Յոգնած աշուրները հանգստացան, աւտու եղած է: Մէկ երկու ժամէն կրկին կը գտնենք մեր երկտասարդ պարսնները փետին մօտիկ, որ քիչ ետքը պիտի գրա-

ղին հարսանեկան սրտրաստութեամբ, ան է հալաւի փոխադրումն ու բաղնիք երթալը: Սալտութիւն է որ փետն ու կնքահարը նոյն լուացուն: Այդ լուացումը կը կատարուի կնքահօր տունը կնքամար ձեռքով, տեղիսանընէրը, տաւուլին, ուղարին (թուլումին) եւ գըռնաթային Երգեցողութեամբ զուարճանալով նոյն փետն կը լուանան դաշտին (թէքնէ) մէջ, առ ի չգոյէ բաղնիքի, յետոյ կնքահայրը: Ապա կը բոլորին յատուկ սրտրաստուած սեղանին շուրջը. ճաշէն ետքը փետն ու կնքահօր հանդերձները զարդարեալ ափսններով փողոցէ փողոց չըջագոյեղով փետին տունը կը բերուի, եթէ նոյն օրը շատ հարունիքներ պատահած ըլլայ, զանգակով եկեղեցի կը հրաւիրուին, Հալաւի օրհնութիւնը հոն կը կատարեն: Չոքանձը պարտաւոր է փետին կուճուտ (—ճկոյթ) մասը հինայել, ինչպէս նաեւ կնքահօր մասը. և անոնք որ հարսնքի հանդէսին ներկայ գտնուող նշանած տղաք ունին՝ զանաք ալ կը հինայեն: Այս արարողութիւնը կը կոչուի «Հինայման»: Գիշերուան ժամը 3-4ին ատենները քահանաները, ըստ սովորութեան, ժողովրդին ու ներկայ հանդիսականներու առուր պատշաճի խօսքեր, յորդորներ ուղղելով փափաքողին, կը հրաւիրեն փետն ու կնքահօրը հագուեցընել: Գիշերը կ'աւելցընեն կամ Ա. Եկեղեցու համար եղ, մամ կամ խուսիկ տալու պայմանաւ որսեալ քանակութեամբ եւ կամ դրամով, կէս ժամէ աւելի կը տեսէ այս սակարկութիւնը մինչեւ որ քահանային ճարը հատնելով՝ ամէնէն աւելի գինը բարձրացընողը հրաւիրէ: Այն ատեն երբ երգեցիկ մանուկները կ'սկսին «Խորհուրդ խորին անհատ անսկիզբն» երգել, երկու ընկերներ որոնք գնած էին հալաւը, կ'սկսին փետն ու կնքահօրը հագուեցընել հինները կը հանեն ու նորերը կուտան: Երգն աւարտած, փետոյ ու կնքոյ հագուած սգուած, մինակ գլխին բաց է: Հագուեցընողները փետին ծնողքը կը հրաւիրեն եւ գլխարկը կը յանձնեն: Հայրը կամ մայրը, (եթէ

մէկը կամ միւսը մեռած է,) կը մտնենայ իր զաւկին ու ճակատը համբուրելով գլխարկը գլուխը կը դնէ, ու զաւակն ալ ձեռք կը համարուի, երկուստեք սիրոյ արցունքի կաթիլներ թափելով, պարագային համեմատ փեսին ընկերները քանի մը խօսք կ'արտայայտեն՝ բացատրելով «Նոր ամուլից» պարտականութիւններն ու կը շնորհաւորեն զանոնք: Փեսին աջ կողմը ձեռքի տակէն եւ կնքահօր ձախ կողմէն գունաւոր շարեր կը կապեն: Սանդուխին գլուխը ոտքի վրայ կեցած են որ մեկնողներուն ձեռունները համբուրեն: Հրաւիրեալները կը պարեն, կը խաղան մինչեւ որ լուսնայ: Յանկարծ զանգակին զղանջը կը լսուի, մեր ժամկոչ աղբարը շուտով կը հասնի հարսնիքի տունը, աւետիս կուտայ, «Առաւօտեան բարի լոյսը ծագեցաւ. ս'վ քրիստոնեայք, հրամեցէ՛ք ի Ս. Եկեղեցի . . . » ժամկոչ աղբարը վարձատրուելով եւ մէկ երկու հատ ձնկելով՝ ուղղակի հարսին տունը կ'երթայ, կ'երգէ աւուր պատշաճին որ փեսին տունէն տէլիխանքները մոմերով ու լապտերներով կը պատրաստուին ու տափուին ու տըզկարին առաջնորդութեամբ խաղալով խնդալով հարս առնել կ'երթան եկեղեցի տանելու համար:

Գանք հարսին տունը: Ի՛նչ կը տեսնէք. կրնէրը հարսները ու աղջիկները հաւաքուած հարսը կը հագուեցնեն. իւրաքանչիւրն իր նուէրը կուտայ: Վերակեցուն կնքամայրն է, ա'լ հարսին վրայ պակասութիւն մը պիտի չտեսնուի, թելը գլխէն վար կը կախեն եւ կը քողեն (ասոր կ'ըսեն «քողքել»):

Մեր հարսնաւորներն եկած դուռին դէմ առած են, «բացէ՛ք մեզ զգուռն, որ ուրախութեամբ առցուք մեք զհարսն»: Աղբարն է որ ներսէն դուռը բանալու համար փետն պարգեւ կը պահանջէ, քիչով գոհ չ'ըլլար: Վերջապէս «Բաց է ձեզ դուռն մեր. մոէ՛ք ի ներքս», ըսելով խուժանը ներս կը թափուի: Փետան դեռ ոտքը դուռին սեւէն ներս չկոխած՝ աջ ոտքին վրայ աքլոր մը կը զենուն, մարթնածը փետին պարագաները կ'առ-

նեն: Վեր ելած են: Տունը լուսազարդուած, բոլորակի պարը կ'սկսին:

Կ'երգեն այսպէս.

Էլանք եկանք հարսին մարը լացուցինք,
Ի՛նչ խնկերով՝ ի՛նչ մոմերով ժամ տարինք: (կրկ)

Մի՛ լար, մարիկ, դուռն մի՛ լար:

Աղջիկդ քեզի մենք չենք խաւ: (կրկ)

Հայտէ՛, տղաք, հարսին մարը լացընենք:

Առօք փառօք տունէն շուտ դուրս հանենք: (կրկ)

Մենք ըսինք. «մի՛ քնար, մարիկ, մի՛ քնար»:

«Վաղ առտու որդիդ չես գանար»:

«Այս իրկուն մեր տունը չէն է»:

«Վաղ առտու մէկ հատիկ խան է»:

Ահա զիս տանին ալով ու լալով:

Գլուխս ալ պատած սրմայի թելով. . .

Վերջապէս քահանան փեսին ձեռքէն ու փեսը հարսին ձեռքէն բռնելով մինչեւ դռնէն դուրս կ'առաջնորդեն: Թրմբուկը կը գողայ, երիտասարդները կը խաղան ամէնուն ձեռքը լոյսեր վառուած, երգեցէ՛ք տղաք բազմութեամբ «Առաւօտ լուսոյ, Արեգակն արդար» գեղեցիկ երգով՝ Ս. Եկեղեցի կը բերեն:

(Հարսը մօրը տունէն դուրս հանուած ժամանակ, հարսին տալուըտաքը կը մտնեն երկու կողմը. ինչպէս Եկեղեցիէն դուրս ելած ատենն ալ հարսին աղբարները մինչեւ տուն կը տանին կը յանձնեն): Քանի որ Եկեղեցի մտցուցինք հարսն ու փեսան ալ միթէ տարակոյս կ'ունենանք որ Տէր պապան «առեալ զձեռն Եւայի տուեալ ի ձեռն Ադամայ» չպիտի ըսէ: Պսակուած են. ահա պապան ըսելիքն ըսաւ:

Այժմ Եկեղեցիէն դուրս կը հանեն, պարսպին մէջ, տուներու պատուհանները դիտողներու բազմութիւն մը կը միտայ. քահանաներ ու դպիրներ զգեստաւորուած են:

«Ուրախ լեւր չարականով տուն կ'առաջնորդեն, անցած փողոցի տան պատուհաններէն հարսին վրայ ցորեն, գարի, ընկոյզ ու այլ եւ այլ պտուղներ կը թափեն, որ բախդաւոր ըլլայ: Հետը միասին

տունն առնի, մինչեւ իրենց տունը նոյն օրհնութիւնն է՝ որ հարսին վրայ կը թափուի:

Ինչպէս որ հարս առնել գացած տանը փեսին ստքին վրայ աքլոր մը դնած էին, նոյնպէս ալ պէտք է որ հարսը տան դռնէն ոտքը ներս դրած՝ հաւ մը կը մորթեն սեմին վրայ, ալ ոտքը ապա կ'երկարէ ներս: Քիչ մը ետքն այցելուներու բաղմութիւն մըն է որ կը տեղայ շնորհաւորութեան: (Այս հաւն ալ հարսին աղբարները կ'ընդունին):

Աւանդական սովորութիւն մըն է որ փեսան հարսին միայն չորեքշաբթի գիշեր մօտենայ, անկէ առաջ մեղք կը համարեն:

Հինգշաբթի առտու կեսուրը, բոլոր ազգականներն ու դրացիները հրաւիրելով սեղան կուտայ, (կերակուրին անունն է փաշա, որ ոչխարի գլուխէ կամ տոտիկներէ պատրաստուած համեղ կերակուր մըն է):

Սեղանէն վերջը ներկաներու երեստեսի արարողութիւնը կը կատարուի, իւրաքանչիւրը ձեռքը հարսին սագնել տալով իր նուէրը կուտայ եւ տան տիկնոջ «հարսիդ խէրը տեսնա՛ս» ըսելով կը մեկնին տանէն ուրախ դուարթ:

ՅԿ. ԵՍԿԵԱՆ

Ժողովուրդն իր նախապաշարումները հոգու խորին համոզմամբ իբր հաւատարիք խորհրդաւորութեամբ նուիրագործած է, որոնց դերբնական զօրութիւններ կը վերագրէ: Անոնց վրայ հիմնուած սարքուած են ընտանեկան օճախն բարեպաշտութիւնները, աղօթքները, օրհնութիւնները, անոնցմով միայն կը յուսան կանգուն պահել իրենց պէրէտէրը: Արդարեւ շատ հետաքրքրաշարժ են այդ նախապաշարումները. մէն մի գաւառ իրեն յատուկ սիրած, յարգած նախապաշարումներն ունի որ կը խնկաւետէ ընտանեկան յարկը: Խոջաններ, թերափներ են անոնք ծերունուն, հարսներին, հողավատասկ մշակին համար: Եւ եթէ մէկը համարձակի զայն

գրի առնել, սրգապղծուած կը կարծեն: Ինչպէս մեր աշխատակիցներէն Պր. Յ. է. որ յանդգնած է (ըստ իրենց) հարսանեկան սովորութիւնները նկարագրել, քրքրելով ժողովրդին երեւակայած աստուածները. — արդարեւ շնորհալիքի արժանի: Ժողովուրդն իր անհպելի խորհրդաւոր քօղին մերկացումը տեսնելով ահա որ մեղքի սարսուռով մը կը բռնուի: Սակայն յօգուածագրին մեր քաջաւերը կարգալով, ուժ կուտանք իրեն ու լուազոյն պատասխաններու կ'ակնկալենք:

Յ. Իսկեան

Ս Ի Ր Ո Յ Հ Ն Ա Ր Ք Ն Ե Ր

(Երական վեպ)

Նորատի սիրահարներուն մտադրութեան կը յանձնենք այս հնարքն որ գիւրութիւն կ'ընծայէ իրենց սիրականին տիրանալու: ... Քաղաքին մէջ կայ հարուստի մը աղջիկ որ կը տոջորի ազուր բայց աղքատ կարիճի մը սիրով: Օրիորդին ծնողքն որ անգիտակ էին անոր զգացումներուն, հուսանեցան հարուստի մը առաջարկութեան եւ իրենց աղջիկը նշանեցին անոր տղուն հետ, հակառակ աղջկան կամքին: Մահահափէյէ, որպէս եւ հազուադիւրս ոսկիներ, ըստ քաղքին սովորութեան, եւ զարդեր ու գոհարեղէններ երիտասարդին կողմէ կը տեղային այս նոր «Սաթինկան» գլուխուն եւ աղջնակը ակամայ կը պնէր տանոցմով իր կուրծքը որ, աւա՛ղ, ուրիշ մը համար կը բաբախէր: Օրիորդը, գիշեր ցորեկ կը մտածէր ելլց հնար մը գտնելու եւ իր սիրած կարիճին նուիրելու ինքզինքը:

Այդ հնարքը վերջապէս կը գտնէ. յաջողցնելու ճարտիկութիւնը երիտասարդէն կ'ստուգուէր: — Օրիորդն առտու մը կ'սպասէ այնպիսի տեղ մը ուրիշ իր պաշտելին պիտի անցնէր. իրօք ալ, երիտասարդը չ'ուշանար դալու: Սիրատար իրիկ աղջիկը, բացխփիկ դռնէն ներս կը

հրաւիրէ երիտասարդն որ դեղեկոտ վա-
րանս մնալէ ետք, կը մտնէ ու սահմակե-
լով կը հարցնէ թէ ի՞նչ կ'ուզուի իրմէ:

— Հոգի՛ս, իմ ջանն, քեզի բան մը պի-
տի առաջարկեմ. եթէ ընդունիս, լաւ. ե-
թէ ոչ՝ դադարեալս մնալու երդում պի-
տի ընեն, օրպէս զի ուրիշ մը չիմանայ եւ,
միեւնոյն ատեն, օրիորդը ծոցէն կը հանէ
ոսկեգօծ աւետարանն մը եւ կը ներկայա-
ցնէ. անոր վրայ երդում ընելու համար:
Երդումը կը կատարուի եւ երիտասարդն
անձկանաք. կ'սպասէ իմանալու անակնկա-
լը, վասն զի (մոռցած ենք ըսելու) ան-
տեղեակ էր Օրիորդին տաճած հրաշքոտ
սիրոյն:

«Սիրելի՛ս, քու սիրովդ կը տոչսրի սիր-
տըս եւ կ'ուզեմ քուկը ըլլալ, հետդ ա-
մուսնանալ:

— Բայց, ի՞նչպէս կարելի է, կը յարէ
երիտասարդը, ես աղքատ եմ եւ չեմ հա-
մարձակիր դեղ կնութեան ու գելու, մա-
նաւանդ որ արդէն նշանուած ես հարուստ
երիտասարդի մը որուն ընտանիքը կրնայ
թշնամանալ ու վնասել ինծի: Եւ յետոյ
ծնողքդ, որ յաւէտ չալտի յօժարին զիս
ընդունել իրենց ինսայութեան:

— Այդ ամէնը դիւրաւ կը կարգադրենք,
բաւական է որ դուն հաճիս:

— Ա՛ռ սա ոսկին, դնա՛ գտի՛ր հայրս
որ ինչպէս գիտես փաստաբան է. դնա՛
անոր եւ խնդրէ՛ խորհրդակցութիւն մը,
իբր վարձք տալով աս ոսկին: Ըսէ թէ
ազգականներէդ երիտասարդ մը կայ որ
աղջկան մը հետ կ'ուզէ ամուսնանալ, թէ
այդ աղջիկն ալ համաձիտ է բայց ծնողքը
կը դժկամակի անոնց միութեան եւ ու-
րիշ երիտասարդի մը արդէն նշանած է:
Գնա՛, այսօր իսկ հօրս քով եւ խորհրդակ-
ցութեան արդիւնքն ինծի եկուր իմացուր:
Վաղն առտու այս ժամուս քեզի պիտի
սպասեմ: Հեռացի՛ր, մայրս կուգայ կոր:

Երիտասարդը փաստաբանին գրասեն-
եակը կ'առնէ շունջը: «Էֆէնտի, ներե-
ցե՛ք...»

— Ի՞նչ է ան...:

— Կարեւոր գործի մը վրայ խորհրդակ-
ցութիւն մը կը խնդրեմ:

— Հիմա շատ դժուար եմ, ուրիշ օր
մը եկէ՛ք:

— Ստիպողական է, էֆէնտի:

— Ժամանակ չունիմ:

— Ահաւասիկ ոսկի մը, իբր վարձք խոր-
հրդակցութեան:

— Սանկ հրամանցէ՛ք, պատրաստ եմ
մտիկ ընելու: Տղա՛ք, խահաւէ լւրի՛ք:

Եւ երիտասարդը խորհրդաւոր ճայնով
մը կ'սկսի խօսիլ սապէս. «Ազգականնե-
րէս երիտասարդ մը կը փափաքի նշա-
նուիլ օրիորդի մը հետ որմէ կը սիրուի.
աղջիկը սակայն նշանուած է ուրիշ երի-
տասարդի մը հետ եւ ծնողքը չեն հաւա-
նիր զայն տալ իր սիրած երիտասարդին:
Ինչպէս կը տեսնէք, խնդիրը շատ փա-
փուկ է եւ ձեր տալու խորհուրդէն կա-
խում ունի այս սիրատարի սրտերուն ա-
պագան: Կ'աղաչեմ որ հնար մը գտնէք,
դժբախտութենէ ազատելու համար այս
անմեղուկ սիրահտրները:

— Շատ պարզ է, կ'ըսէ փաստաբանը,
ձեր ազգական երիտասարդն իր սիրուհուն
հետ թող երթայ պատուելուն, անոր թող
յայտնեն եղելութիւնն եւ խնդրեն որ գի-
րենք պսակէ: Աղջկան ծնողքը կատարեալ
իրողութեան առջեւ բան մը չեն կրնար ը-
նել եւ վերջ ի վերջոյ իրենց հաճութիւնը
կուտան անոնց ամուսնութեան:

Երիտասարդը շնորհակալութիւն յայտ-
նելով կը մեկնի փաստաբանին գրասեն-
եակէն եւ յաջորդ օրը փաստաբանին աղ-
ջըկան կը հաղորդէ խորհրդակցութեան
արդիւնքը:

— Ուրեմն, կ'ըսէ աղջիկը, չուշանանք,
այս կիրակի իսկ ժամերդութենէն ետքը
պատուելուն դիմենք պսակուելու համար:

Կիրակի առտու պատուելուն կը յայտ-
նեն իրենց դադունիքն եւ աղօթքէն ետքը
պատուելին կը հրաւիրէ հաւատացեալները
ներկայ գտնուիլ անակնկալ պսակադրու-
թեան մը որ նոյն ատեն պիտի կատա-
րուէր:

Բեմին առջեւ կը բերուին փաստաբա-
նին աղջիկն ու երիտասարդը. հանդիսա-
կաններուն մէջ կը գտնուին երկու կող-
մին ազգականներն ու ծնողքներն որոնք

ազի ի բերան կը մնան, մանաւանդ փաստաբանն որ իր լարած ծուղակին մէջ խնկած ըլլալը կը հասկնայ: Բայց ալ բանը բանէն անցած էր:

Ս. Պսակի խորհուրդը կը կատարուի, երկու կողմի ազգականները կը փութան խնդակցական շնորհաւորութիւններ փոխանակել եւ հարսին ու փեսին ձեռքը սեղմել:

Փաստաբանն ալ, իր կարգին, կը մօտենայ նորապսակ ամուլին եւ հարսն ու փեսան ողջագուրելով՝ կ'ըսէ երիտասարդին:

— Շնորհաւոր ըլլայ, բայց չմոռնաս թէ վարպետդ ես եմ:

— Կամ աւելի ճիշդը, խորհրդակցութեան վարձքն եղող ոսկին է, կը յարէ երիտասարդն, որուն աչուրները կը շողային երբանկութեան ցոլքերով:

Ե. Դ.

ՀԱՍԿԱՔԱՂ

81. ԷԼԻՔՆԷ՝ Մատենադարանի յետադիւրստ Ծառայի հրապարակման առիթով: — Մանսթրանսէր Տ. Մերովը Վ. Տ. Մովսեսեանի աշխատասիրութեամբ էջմիածնի Մատենադարանի 3350 ձեռագիրներու մօտերս հրատարակման առթիւ, որու համար 13,000 ռուբլի ծախք եւ 30 ռուբլի բաժանորդագրութիւն բացուած է, չենք կրնար զսպել մեր ցան յայտնել մեր ազգ. վերակացուններուն որոնք միայն սյապիսի ձեռնարկներու մէջ խոչընդոտն հանելու բաւական ճարտար են:

Տարի ու կէս առաջ խանդավառ ձեռնարկուեցաւ «Ազգ. Մատենադարանի» ձեռագիրներու ցուցակի կազմութեան, 10 օր ետք արգելք. 2 ամիս ետքն ալ Արմաշի Դպրեմանքցիներուն յանձնուեցաւ, դիւան կազմուեցաւ, դործի սկսան, 4 օր ետք՝ բանթող: Տարի մ'ետք Պրոֆ. Ն. Մառ այցելեց Մատենադարանն, ցանկ կա՞յ որ բան մը փնտռէ: Ինք, Պրոֆ. Ն. ու անոր ընկերակցողները ցաւելով մեկմեցան: Ահա այս է «Մատենադարանի» ձեռագիրներու ցուցակի կազմութեան ամբողջ պատմութիւնը:

Ուր որ անկէ տեսնօք գրած ու ըսած ենք:

«Աման, մարէ՛, ի՞նչիս անեմ,
Խօրօտ կտրիչ ախշիկ եմ,
Էրիկ կ'ուզեմ, սէր կ'ուզեմ,
Սիրտս կ'եռայ ի՞նչիս անեմ:»

ԲՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ԲԻՐԱՎՆ»

1. Իզմիտ. Յ. Յովակիմեան, վերջին յրկաթիդ ստացանք — լաւ. բացառաբար. ընկալագիրները կը ղրկուին. հաճեցէք զանձուածները ճամբու գնել:

2. Դոնեա. Տ. Շաղմուրեան, Աւարտած է. մէկ մասը ճամբու դրերք:

3. Պրոսա. Կ. Յ. Զորպահեան. Բիւր շնորհակալութիւն ձեր ջանքերուն. քանի մը օրէն կը հասնի: 2. ձրի Յերթ ընդունող Յ. Էջնիտիյէն կը խնդրուի որ բարեհաճի վճարել բաժանորդագրիք. Տնօրէնութիւնը անոյ որի պարտական է ձրի Յերթ ղրկել. արդարեւ զարմանալի:

4. Էնկիւրիւ. Հ. Յ. Օ. Շ. Զոր. բաժանորդագրութեանը վնցամանայ ըլլալուն մինչեւ 28րդ Յիւլ կանոնադրապէս ղրկուած է. իսկ անկէ անդին յարկաւ առած չարտի ըլլաք, քանի որ առաջուը դադրեցուցած ենք. կրնանք շարունակել եթէ կանխիկ ղրկուի:

5. Արաբկիր. Յ. Մանուէլեան, Ստացանք շնորհակալիք. միտանեալն կ'սպասենք:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Նկարագրական

Փշուր տպուորութիւն մ'Օշական ուխդագնացութենէս
ԿԱՅՄՈՒԿ

Կենսագրական. Մասնագրական

Ա. Մ. Գարագաշեան

Դ. ԽԱՅԿՈՆՅ

Բանասիրական

Քերականութիւն Մարաշի զաւառաբարբառին
Մ. Յ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

Ժողովրդական Բանահիւսութիւն

Հանկուկներ

Տ. Վ. ՊԱՆԵԱՆ

Մանրավէպ, Առակ ու Հեքիաթ [Հազգոցիներու զաւառաբարբառով]

Ա. ԷՕՔՍԻԻԶԵԱՆ

Գրախօսական

Ա. Մէլէի ու Ա. Վարժ. ի երկերը

Դ. Խ.

Ազգագրական

Հարսանեկան սովորութիւններ

Յ. Է.

Վիպական

Սիրոյ ճնարքներ

Ե. Դ.

Հասկաբան

Էջմիածնի Մատենադարանի ձեռագիրներու ցուցակին
առթիւ

Դ. Խ.

ԱՐՏՕՆԱՏԵՐ Հ. Ս. Խ. ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ

اختار مطبعه — ابوالسعود جاده سنده نوحرو ٥٤